

the shadow of the Middle Ages, philosophers began to actively discuss its importance, and school reformers successfully and constructively integrated physical education into the educational process of that time.

It is noted that, developing the idea of holistic education, the leaders of secular and religious humanism significantly contributed to the actualization and implementation of the idea of physical education and development of physical culture of the individual into broad educational practice. In the intellectual environment of Christian and Renaissance humanism, the idea of physical education grew and was theoretically enriched, its consistency with the ethical and moral growth of the individual was proven, the earthly and heavenly, the physical and spiritual gradually acquired harmony and integrity, and the characteristic Middle Ages disappeared. The practical implementation of physical education belongs to religious reformers who defined education as the key means and environment for the dissemination of the updated Christian teaching. Despite the obvious religious motivation, the development of education received an exceptional impulse in terms of scale. The new model of the humanistic school became the basis for Protestant gymnasiums and Jesuit colleges, and then physical education became more and more widespread, its content and methodology were enriched.

It is concluded that the dynamic institutionalization of humanistic education in European countries was a clear verification of its justification and the demand for a holistic approach to education and upbringing of the individual.

Key words: *holistic education, personality, physical education, humanism, anthropocentrism, perfect personality ("perfectio hominis"), early modern times, Christian humanism, Renaissance humanism, Catholic (post-Tridentine) humanism, Protestant humanism.*

УДК 37.8:159.935

Оксана Гузенко

КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

ORCID ID 0000-0003-2080-6178

DOI 10.24139/2312-5993/202.06/171-186

ФОРМУВАННЯ ТРАНСВЕРСАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗАСОБАМИ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

У статті досліджується роль неформальної освіти у формуванні трансверсальних компетентностей як ключового чинника професійного та особистісного розвитку. Проведено аналіз сучасних європейських ініціатив та практик, що демонструють ефективність використання неформального навчання для розвитку навичок, необхідних в умовах глобалізованого світу. Особливу увагу приділено потенціалу адаптації цих практик до української системи освіти. Основні результати дослідження підкреслюють значущість інтеграції інноваційних підходів до навчання протягом життя для забезпечення конкурентоспроможності фахівців на ринку праці.

Ключові слова: *трансверсальні компетентності, неформальна освіта, навчання протягом життя, європейські практики, професійний розвиток, освітні інновації.*

Постановка проблеми. У сучасному світі глобалізації, швидких технологічних змін та міжкультурних взаємодій все більшого значення

набувають трансверсальні компетентності як ключовий елемент професійної успішності та соціальної адаптації. Зазначимо, що трансверсальні компетентності, які охоплюють здатність до критичного мислення, креативність, комунікаційні навички, емоційну стійкість та здатність до навчання впродовж життя, є універсальними й необхідними для успішної діяльності у будь-якій професійній сфері.

Наші розвідки вказують, що останнім часом особливу увагу привертає потенціал неформальної освіти у формуванні таких компетентностей. Неформальна освіта, що реалізується через курси, тренінги, волонтерські проекти та онлайн-програми, створює сприятливе середовище для розвитку навичок, які складно інтегрувати у традиційні формальні освітні програми. Її адаптивність, практична спрямованість та гнучкість роблять неформальну освіту важливим інструментом для підтримки особистісного та професійного розвитку.

Проте в контексті формування трансверсальних компетентностей засобами неформальної освіти існує низка суперечностей, які підкреслюють актуальність даної теми. Так сьогодні існує невідповідність між вимогами ринку праці та змістом формальної освіти. Вважаємо, що формальна освіта часто не встигає реагувати на швидкі зміни у професійних сферах, тоді як неформальна освіта має потенціал для оперативної адаптації до потреб суспільства.

Наступною суперечністю можемо визначити відсутність загальноприйнятих стандартів для оцінювання результатів неформального навчання. Закцентуємо, що ця проблема ускладнює інтеграцію результатів неформальної освіти у формальні освітні та професійні траєкторії.

На нашу думку, недостатня увага до розвитку трансверсальних компетентностей у традиційних навчальних програмах є ще однією значимою суперечністю у контексті досліджуваної проблеми. Оскільки важливі для сучасного суспільства навички, такі як міжособистісна комунікація, стратегічне мислення та емоційний інтелект, часто залишаються поза межами формальної підготовки.

Таким чином, дослідження проблеми формування трансверсальних компетентностей засобами неформальної освіти є не лише актуальним, а й необхідним. Це дозволяє не лише глибше зрозуміти можливості неформальної освіти у розв'язанні сучасних викликів, але й сприяє підвищенню ефективності освітніх практик у контексті інтеграції європейського досвіду. Розгляд викликів і

можливостей цієї теми надає перспективи для розвитку інноваційних підходів до навчання, які відповідають сучасним реаліям і сприяють формуванню конкурентоспроможних фахівців.

Аналіз актуальних досліджень. Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми формування трансверсальних компетентностей засобами неформальної освіти свідчить про зростаючий інтерес науковців до вивчення механізмів, інструментів та результатів такого підходу. У центрі уваги досліджень перебувають питання ефективності неформальної освіти для розвитку універсальних навичок, інтеграції її результатів у формальні освітні системи, а також адаптації європейського досвіду до національних умов.

Зокрема, автори Т. Борова, Л. Попова, Н. Ткаченко та Юань Веньцзін здійснюють поглиблене дослідження еволюції терміну «трансверсальність» як феномену, що поступово інтегрувався із вузькоспеціалізованих дисциплін до сфери освіти. Підкреслимо, що дослідники акцентують увагу на використанні англomовних європейських освітніх документів, звітів міжнародних організацій та освітніх проєктів як основи для визначення та інтерпретації трансверсальних компетентностей. Такий підхід дозволяє отримати цілісне уявлення про цей термін як концептуальне явище, що активно формується у контексті сучасного освітнього середовища.

Особливе значення у дослідженнях О. Глушко, Т. Олефіренка та Л. Попової приділяється створенню в закладах вищої освіти такого освітнього середовища, яке сприяє формуванню нестандартного мислення, культурі спілкування та особистісній трансверсальності. Це обґрунтовує роль трансверсальних компетентностей у процесі інтеграції особистісної та соціальної ідентичності, що є важливим аспектом професійного самовизначення майбутнього фахівця.

Дослідники О. Копусь та О. Бабій вказують на важливість трансверсальних компетентностей як ключового компоненту підготовки майбутніх учителів до роботи в Новій українській школі. Автори підкреслюють, що ці компетентності мають системний характер і включають інструментальні, інтерперсональні та системні (інтегральні) складові, які забезпечують здатність педагога переносити здобуті знання й навички на розв'язання професійних завдань.

Вітчизняні дослідники О. Семенов, О. Попова, О. Кондрицька у своїх публікаціях підкреслюють значущість трансверсальних компетентностей як теоретичного підґрунтя партнерської взаємодії у

процесі навчання. Вчені зазначають, що ці компетентності сприяють перенесенню знань, навичок і метакогнітивних здібностей на вирішення реальних професійних та життєвих ситуацій, забезпечуючи ефективну адаптацію фахівців до різних контекстів.

Аналіз зарубіжних публікацій свідчить про зростаючу увагу до трансверсальних компетентностей у системі вищої освіти, особливо в умовах невизначеності, спричиненої динамічними змінами на ринку праці та появою нових професійних сфер. Як зазначено у дослідженнях Maria José Sá та Sandro Serpa, успішність формування цих компетентностей залежить не лише від структурних змін у навчальних програмах, але й від очікувань і готовності студентів адаптуватися до вимог сучасного освітнього та професійного середовища.

Зазначимо, що у своїх дослідженнях Tsankov N. підкреслює важливість трансверсальних компетентностей як основи для розвитку всіх інших спеціалізованих навичок. У цьому контексті акцентується увага на необхідності створення освітнього середовища, яке б забезпечувало формування таких компетентностей через інтеграцію різних дидактичних підходів. Особливий акцент робиться на роль компетентнісного підходу в освіті, який спрямований на розвиток критичного мислення, комунікативних навичок та метакогнітивних здібностей учнів.

Аналіз публікацій професора Вільного університету Брюсселя Maurice de Greef свідчить про важливість трансверсальних компетентностей як ключового чинника особистісного та професійного розвитку. У дослідженнях підкреслюється, що такі навички, як критичне мислення, комунікація, співпраця та управління ресурсами, є універсальними та необхідними для ефективної діяльності в різних життєвих і професійних контекстах. Вони сприяють адаптації до змін, підвищенню стійкості та здатності вирішувати комплексні завдання, які стають дедалі актуальнішими в сучасному світі.

Таким чином, ці дослідження забезпечують міцну методологічну базу для поглибленого розгляду проблеми трансверсальних компетентностей у подальших дослідженнях, зокрема щодо їх формування засобами неформальної освіти.

Отже, мета наукової статті полягає у теоретичному обґрунтуванні значущості неформальної освіти у формуванні трансверсальних компетентностей та аналізі ефективних європейських практик, що можуть бути адаптовані для вдосконалення української системи освіти. Дослідження спрямоване на визначення потенціалу

неформального навчання у розвитку ключових навичок, необхідних для професійного зростання, соціальної інтеграції та підвищення конкурентоспроможності фахівців в умовах глобалізованого світу.

Методи дослідження. У процесі дослідження було використано комплекс теоретичних методів, які забезпечили всебічний аналіз проблеми. Зокрема, застосовано методи аналізу та синтезу для узагальнення наукових підходів до визначення поняття трансверсальних компетентностей, їхньої структури та ролі в професійній підготовці. Метод порівняльного аналізу дозволив вивчити успішні європейські практики у сфері неформальної освіти та визначити їхній потенціал для впровадження в українському освітньому контексті. Використано також методи систематизації для класифікації основних напрямів розвитку трансверсальних компетентностей у рамках неформального навчання. Результати дослідження базуються на міждисциплінарному підході, що поєднує освітній, соціальний та економічний аспекти проблеми.

Виклад основного матеріалу. Важливим аспектом розвідок є висновок про розмаїття підходів до визначення трансверсальних компетентностей (або наскрізні компетентності) у міжнародних дослідженнях. Дослідники зазначають, що, попри термінологічні варіації, трансверсальні компетентності узагальнюються як «навички XXI століття», що орієнтовані на вирішення проблем, зумовлених технологічними змінами, міжкультурною комунікацією та глобалізацією (Skills for holistic human development, 2014). Вони не є специфічними для окремої професії, але дозволяють фахівцям адаптуватися до нових викликів, працювати в умовах змін та застосовувати свої навички в різних контекстах. Це підкреслює їхню універсальність і значущість для різних сфер професійної та соціальної діяльності.

Зазначимо, що визначення трансверсальних компетентностей базується на міжнародних стандартах, зокрема на дослідженнях, проведених ЮНЕСКО, а також на документах Європейського Союзу, які підкреслюють необхідність розвитку цих компетентностей як ключового елементу професійної підготовки фахівців (Cedefop, 2021; Skills for holistic human development, 2014). Основна ідея полягає в тому, що трансверсальні компетентності повинні бути інтегровані в освітні програми для того, щоб допомогти майбутнім фахівцям успішно адаптуватися до динамічного робочого середовища (Олефіренко, 2022).

Дослідження Ткаченко Н. та Юань Веньцзін підкреслює необхідність формування єдиного підходу до розуміння поняття «трансверсальні компетентності» у сфері освіти, освітньої політики та ринку праці. Таке об'єднання сприятиме ефективнішій розробці освітніх програм, адаптованих до вимог сучасності (Ткаченко, 2022).

Яскравим підтвердженням цієї думки, слугують результати роботи експертної групи ESCO/EQF, які підкреслюють важливість розробки узгодженої термінології для трансверсальних навичок і компетентностей. У їх звіті зазначено, що трансверсальні компетентності охоплюють як базові навички, так і більш складні здібності, які сприяють ефективній діяльності в різних професійних, освітніх і соціальних контекстах (Hart, 2021).

Як базовий елемент сучасної вищої освіти трансверсальні компетентності, розглядаються у дослідженнях M. José Sá та S. Serpa, що особливо стає актуальним в умовах швидких змін на ринку праці та появи нових професійних сфер. Дослідники наголошують, що ці компетентності, завдяки своїй універсальності та здатності до трансферу, забезпечують випускникам можливість адаптуватися до різних професійних контекстів. Важливим аспектом є їхня тісна взаємодія з технічними й науковими компетенціями, що формуються у процесі навчання (Maria José Sá, 2018).

У контексті нашого дослідження зацентруємо, що трансверсальні компетентності структуровані у кілька ключових доменів (елементів), які охоплюють універсальні навички, важливі для сучасного життя та професійної діяльності. До них належать критичне та інноваційне мислення, що забезпечує здатність аналізувати інформацію, генерувати ідеї та вирішувати проблеми, а також міжособистісні навички, які сприяють ефективній взаємодії в соціальному середовищі. Значущим є акцент на внутрішньоособистісних навичках, таких як самодисципліна, мотивація та наполегливість, які дозволяють досягати особистісного і професійного зростання. Глобальне громадянство, що включає толерантність і міжкультурне розуміння, підкреслює важливість адаптації до глобалізованого світу, а медіа та інформаційна грамотність орієнтують на ефективне опрацювання інформації та критичне сприйняття медіаконтенту. Разом ці компетентності формують комплекс універсальних навичок, що є основою для розвитку особистості, адаптації до змін і підвищення конкурентоспроможності на ринку праці. Ця структура сприяє інтеграції трансверсальних компетентностей у

навчальні програми, забезпечуючи їхню відповідність вимогам сучасного суспільства (Борова, 2020; Копусь, 2022; Семенов, 2021; Skills for holistic human development, 2014; UNESCO 2016).

Водночас, слід зазначити, що, незважаючи на визнання значущості трансверсальних компетентностей як студентами, так і роботодавцями, існує розрив між очікуваннями учасників освітнього процесу та змістом навчальних програм. Зокрема, акцент робиться на необхідності переходу від інформативної моделі освіти до формативної, що спрямована на розвиток когнітивних, соціальних і професійних навичок студентів. Крім того, досягнення поставлених цілей передбачає створення гнучкої освітньої екосистеми, яка поєднує інноваційні методики з партнерством між освітніми установами та ключовими стейкхолдерами.

Вище окреслене дає можливість дослідникам визначати ключові умови для формування трансверсальних компетентностей: використання когнітивних задач, впровадження методів навчання, орієнтованих на активну участь учнів, а також створення ситуацій, що стимулюють когнітивну активність. Результати дослідження демонструють, що ці компетентності є трансферними й забезпечують адаптацію тих, хто навчається до різних контекстів діяльності, сприяючи їх особистісному та професійному розвитку (Tsankov, 2017).

З огляду на ключові елементи трансверсальних компетентностей та умови їх формування, важливо також звернути увагу на практичні моделі, які забезпечують ефективне впровадження цих компетентностей у навчальний і професійний контексти. Однією з таких моделей є підхід, запропонований експертною групою ESCO/EQF, яка структурно визначила шість основних категорій трансверсальних компетентностей, що допомагають організувати їхнє впровадження в умовах швидких змін і вимог сучасного ринку праці. Таким чином, ця модель зосереджує увагу на ключових аспектах розвитку когнітивних, комунікативних і практичних навичок (Hart, 2021). Так когнітивні навички формують основу цієї моделі, охоплюючи аналітичне, критичне та креативне мислення. Вони сприяють вирішенню складних проблем, аналізу ситуацій, оцінці інформації на достовірність і пошуку інноваційних рішень. Особлива увага приділяється здатності інтегрувати знання та застосовувати їх у нових умовах.

Самоменеджмент є важливим елементом моделі, орієнтованим на ефективне управління власним часом, ресурсами та емоційним

станом. До основних компонентів цієї категорії належать адаптивність, стійкість до стресу та самоорганізація. Ці навички забезпечують можливість працювати продуктивно навіть у кризових умовах і під час високого навантаження.

Соціальні та комунікативні компетентності відіграють ключову роль у міжособистісній взаємодії. Вони включають навички комунікації, здатність будувати довіру, вирішувати конфлікти та ефективно співпрацювати в команді. Ці компетентності забезпечують формування конструктивних професійних і соціальних взаємовідносин, необхідних у сучасному суспільстві.

Фізичні та мануальні навички спрямовані на використання інструментів і технологій, які є основою професійної діяльності. Вони охоплюють точність виконання фізичних завдань, оперативність і технічну грамотність, що особливо важливо для роботи у високотехнологічному середовищі.

Життєві компетентності зосереджені на розвитку практичних навичок, які забезпечують ефективну діяльність у соціальному середовищі. Ця категорія включає екологічну та фінансову грамотність, навички здорового способу життя, які сприяють відповідальності та свідомому прийняттю рішень.

Особливе місце в моделі займають метакогнітивні навички, які інтегруються в усі категорії компетентностей. Вони забезпечують здатність до рефлексії, усвідомлення власного навчання та його вдосконалення через саморегуляцію та самооцінку.

Запропонована модель дозволяє всебічно охопити ключові аспекти розвитку трансверсальних компетентностей і створити гнучкий освітній процес, що відповідає вимогам сучасного ринку праці та суспільства. Таким чином, завдяки такій структурі можливе орієнтування освітніх програм на формування універсальних компетентностей, які дозволяють успішно діяти в умовах постійних змін і викликів сучасного світу.

Визнання неформального навчання у вищій освіті є важливим напрямом сучасної освітньої політики в Європі. Європейські практики підтверджують, що неформальне навчання значною мірою сприяє розвитку трансверсальних компетентностей, необхідних для особистісного зростання, професійної адаптації та соціальної інтеграції. Одним із ключових інструментів цього процесу є Болонський процес, який спрямований на уніфікацію систем вищої

освіти у Європі. Завдяки цьому багато країн впроваджують механізми валідації результатів неформального навчання, що дозволяє зараховувати отримані знання та навички для отримання доступу до вищої освіти чи навіть скорочення обсягів формального навчання. Це особливо важливо для студентів, які не мають формальних кваліфікацій, але володіють значним практичним досвідом.

Закцентуємо, що одним із яскравих прикладів успішних програм і ініціатив у сфері неформальної освіти, які демонструють значний потенціал у формуванні трансверсальних компетентностей, є Erasmus+. Ця програма ефективно поєднує формальне та неформальне навчання, створюючи унікальні можливості для розвитку міжкультурних компетентностей завдяки міжнародній мобільності. Учасники отримують змогу не лише здобувати нові знання, а й розвивати ключові навички співпраці, командної роботи, вирішення проблем і управління міжособистісними взаємодіями (<https://erasmus-plus.ec.europa.eu/>).

Ще одним прикладом є платформа Youthpass, розроблена для молодіжних ініціатив у рамках Erasmus+. Ця платформа акцентує увагу на визнанні неформального навчання, яке виникає в ході участі у волонтерських проєктах, семінарах або обмінах, і спрямоване на розвиток ключових компетентностей, зокрема соціальних, організаційних та комунікаційних навичок (<https://www.youthpass.eu/en/>).

Також заслуговує на увагу проєкт OECD Skills Strategy спрямований на розвиток трансверсальних компетентностей шляхом підтримки навчання впродовж життя, особливо через неформальні освітні заходи. У рамках проєкту реалізуються дослідження та рекомендації щодо розвитку навичок, які сприяють професійній адаптації, інноваціям та соціальній інтеграції (https://www.oecd.org/en/publications/oecd-skills-strategy-2019_9789264313835-en.html).

У контексті нашого дослідження розглянемо проєкт TRANSVAL-EU, реалізований у 2021–2023 роках за участі 16 організацій із семи країн (Австрія, Бельгія, Данія, Франція, Італія, Литва, Польща), спрямований на сприяння визнанню та валідації трансверсальних навичок, отриманих через неформальне та інформальне навчання. Основна мета проєкту полягала у розробці інноваційних підходів до валідації цих компетентностей через міжсекторну співпрацю між

практиками, політиками та іншими зацікавленими сторонами (TRANSVAL-EU. Euroguidance. <https://euroguidance.eu/transval-eu>). Згідно проєкту процес валідизації трансверсальних навичок охоплює чотири етапи: ідентифікація, документування, оцінювання та сертифікація. Цей підхід дозволяє зробити навички, здобуті через неформальне навчання, більш видимими та визнаними як на особистісному рівні, так і в межах професійної діяльності. На прикладі різних країн демонструється, як цей процес адаптується до локальних умов. Наприклад, у Литві основний акцент зроблено на молоді, яка потребує сертифікації своїх компетентностей для подальшого навчання, тоді як у Бельгії увага зосереджена на дорослих, що прагнуть змінити професійний шлях.

Окрім оцінювання існуючих навичок, валідизація також сприяє їхньому розвитку, оскільки учасники отримують доступ до навчальних ресурсів та рефлексивного процесу, що дозволяє їм краще усвідомити свої сильні сторони та можливості для вдосконалення. Це підвищує їхню впевненість у собі, що, у свою чергу, позитивно впливає на їхню участь у ринку праці.

Вважаємо, що цей підхід особливо актуальний у контексті неформальної освіти, оскільки більшість трансверсальних компетентностей формуються саме через життєвий досвід, соціальну взаємодію та участь у неформальних освітніх заходах. Процес валідизації допомагає не лише визнати ці компетентності, але й інтегрувати їх у формальні освітні та професійні траєкторії, що є важливим для підготовки фахівців, здатних адаптуватися до викликів сучасного світу.

Результати дослідження свідчать, що системний підхід до ідентифікації та валідизації трансверсальних компетентностей може стати важливим інструментом для підвищення ефективності освітніх процесів і забезпечення відповідності між освітніми програмами та потребами ринку праці (Ritvanen, 2023).

Розширюючи результати проєкту TRANSVAL-EU, автори документа «*Curriculum of Transversal Competences in the Context of Transnational Mobility*» пропонують нове бачення ролі неформальної освіти у розвитку трансверсальних компетентностей, зокрема мобільність представлена як важливий чинник розвитку означених компетентностей через взаємодію формального та неформального навчання (Curriculum of transversal competences in the context of transnational mobility, 2021). Хоча основна увага приділяється

формальним аспектам навчання через програми мобільності (наприклад, Erasmus+), значна роль відводиться і неформальним аспектам, таким як соціальна адаптація, міжкультурне спілкування, самостійне вирішення проблем у нових ситуаціях.

У процесі мобільності студенти, зокрема в країнах Європейського Союзу, часто мають можливість брати участь у волонтерських проєктах, стажуваннях або проєктно-орієнтованому навчанні, що є характерним для неформального навчання. Це дає змогу студентам інтегрувати набуті знання і навички в реальні життєві ситуації, що значно підвищує ефективність їхнього навчання.

Документ акцентує увагу на необхідності розпізнавання і визнання результатів неформального навчання, яке виникає в процесі мобільності. Важливим є використання таких методів оцінювання, як самооцінка, взаємооцінка і формувальне оцінювання, що дозволяє об'єктивно визначити досягнуті результати в межах мобільності. Наприклад, в Німеччині та Іспанії визнання трансверсальних компетентностей через інструменти, як-от ECVET (Європейська кредитна система для професійної освіти та навчання), допомагає формалізувати набуті під час мобільності навички та знання, включаючи ті, що були набуті через неформальні заходи (Curriculum of transversal competences in the context of transnational mobility, 2021).

Таким чином, мобільність сприяє розвитку не лише технічних або професійних навичок, але й важливих трансверсальних компетентностей, які є критичними для адаптації у глобалізованому світі. Зокрема, взаємодія в міжнародних контекстах та участь у неформальних навчальних ситуаціях дозволяє розвивати здатність до саморефлексії, покращувати навички міжкультурної комунікації, а також розширювати світогляд студентів, що є необхідним для їхнього професійного та особистісного розвитку.

Одним із цікавих кейсів в контексті формування трансверсальних компетентностей засобами неформальної освіти є платформа Strada Education Network (<https://stradaeducation.org/who-we-are/>), яка орієнтована на покращення зв'язку між освітою та працевлаштуванням, розробку політик, програм і ресурсів для підвищення доступності освіти та її відповідності ринку праці. Вона сприяє розширенню можливостей для навчання протягом життя та формуванню кар'єрних перспектив для різних груп населення, зокрема тих, хто стикається із системними

бар'єрами (наприклад, студенти з низьким доходом, дорослі, які повертаються до освіти, тощо).

Хоча Strada Education в основному діє в контексті постсекундарної освіти (postsecondary education – всі форми навчання, що відбуваються після здобуття середньої освіти) та професійного навчання, вона використовує підходи, які відповідають елементам неформальної освіти. Зокрема:

- програми роботи на базі навчання (work-based learning), такі як стажування, спрямовані на формування практичних і трансверсальних компетентностей.

- інтеграція м'яких навичок у професійні програми та підтримка кар'єрного консультування.

- підтримка міжсекторального співробітництва між освітніми установами, роботодавцями та іншими стейкхолдерами, що сприяє розвитку адаптивності, комунікації, лідерства тощо (<https://stradaeducation.org/who-we-are/>).

Strada також акцентує увагу на індивідуальному підході до навчання та наданні ресурсів для самореалізації, що є характерним для неформальної освіти. Отже, її діяльність можна розглядати як платформу для формування трансверсальних компетентностей через проекти, орієнтовані на інтеграцію формального, неформального та інформального навчання

Окреслені програми, проекти та ініціативи демонструють, що неформальна освіта має значний потенціал у формуванні трансверсальних компетентностей, забезпечуючи учасникам можливість отримувати нові знання та навички в умовах практичної діяльності, міжкультурного спілкування та саморозвитку. Вони є важливим прикладом для розробки нових ініціатив, які відповідають викликам сучасного світу.

Однак у процесі інтеграції неформального навчання існує низка викликів. Один із них полягає у відсутності універсальних стандартів і методологій для оцінювання результатів такого навчання. Країни ЄС демонструють різні підходи до цього питання: від чітко визначених національних політик до надання автономії закладам вищої освіти у встановленні критеріїв валідизації. Наприклад, у деяких країнах існують обмеження щодо обсягу освітньої програми, який можна покрити за рахунок валідованого неформального навчання. У таких випадках

студенти зобов'язані додатково проходити формальне навчання для отримання диплому.

Особливо цікавим є досвід Франції, яка створила систему «визнання навчання на основі досвіду» (*validation des acquis de l'expérience*). У рамках цієї системи особи, які мають хоча б один рік професійного досвіду, можуть отримати визнання цього досвіду як частину програми вищої освіти. Подібні практики, орієнтовані на індивідуалізацію навчання, активно впроваджуються і в інших країнах Західної Європи (*European Commission / EACEA / Eurydice, 2024.*). Цей досвід відкриває перспективи для адаптації подібних практик в українській системі освіти з метою підвищення ефективності формування трансверсальних компетентностей та забезпечення їх відповідності сучасним потребам суспільства і ринку праці.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, проведений аналіз підтверджує, що неформальна освіта є потужним інструментом для формування трансверсальних компетентностей, які стають невід'ємним елементом професійної підготовки та особистісного розвитку. Завдяки своїй гнучкості, адаптивності та практичній спрямованості, неформальна освіта дозволяє ефективно реагувати на виклики сучасного ринку праці та соціальних змін. Успішні ініціативи, такі як Erasmus+, Youthpass, TRANSVAL-EU, а також платформи, на кшталт Strada Education Network, демонструють ефективність програм, що інтегрують формальне та неформальне навчання, створюючи умови для всебічного розвитку особистості та підготовки до сучасного ринку праці. Зокрема, валідизація результатів неформального навчання дозволяє впроваджувати його до офіційних освітніх траєкторій, що значно підвищує цінність такого досвіду для професійного зростання.

У перспективі адаптація європейських підходів до української системи неформальної освіти може сприяти інтеграції вітчизняної освіти до глобального освітнього простору. Впровадження мобільності, структурованих моделей оцінювання та інструментів навчання протягом життя створить умови для ефективної підготовки конкурентоспроможних фахівців, здатних відповідати викликам сучасного світу. Це вимагає не лише підтримки державних ініціатив, але й активної участі громадських організацій та освітніх установ у впровадженні інноваційних рішень для забезпечення якісного навчання у неформальному середовищі.

ЛІТЕРАТУРА

- Борова, Т. А., Ведь, Т. М. (2020). Теоретичні основи сутності поняття «трансверсальні компетентності» в постмодерністській освіті. *Інноваційна педагогіка*, 21, 3, 154–158. (Borova, T. A., Ved, T. M. (2020). Theoretical foundations of the essence of the concept of «transversal competences» in postmodern education. *Innovative pedagogy*, 21, 3, 154–158.)
- Глушко, О. (2023). Трансверсальні компетентності в освіті: теорія та практика в європейському регіоні. *Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта – 2023: горизонти інновацій: зб. матеріалів VII Міжнародної наукової конференції* (Київ, 25 травня 2023 р.). Київ–Тернопіль : Крок, 70–72. (Glushko, O. (2023). Transversal competences in education: theory and practice in the European region. *Pedagogical Comparative Studies and International Education - 2023: Horizons of Innovation: Proceedings of the VII International Scientific Conference* (Kyiv, 25 May 2023). Kyiv-Ternopil: Krok, 70–72.)
- Копусь, О. А., Бабій, О. Ю. (2022). Трансверсальні компетентності сучасного вчителя у ракурсі підготовки майбутніх педагогів до роботи в новій українській школі. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського*, 2 (139), 30–35. (Kopus, O. A., Babiy, O. Y. (2022). Transversal competences of the modern teacher in terms of preparing future teachers to work in the new Ukrainian school. *Scientific Bulletin of South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky*, 2 (139), 30–35.)
- Олефіренко, Т. О., Попова, Л. М. (2022). Формування трансверсальних компетентностей у процесі становлення професійної ідентичності майбутнього педагога. *Педагогічні науки: збірник наукових праць*, 99, 45–51. (Olefirenko, T. O., Popova, L. M. (2022). Formation of transversal competences in the process of formation of the future teacher's professional identity. *Pedagogical sciences: a collection of scientific papers*, 99, 45–51.)
- Семенов, О. М., Попова, О. А., Кондрицька, О. І. (2021). Трансверсальні компетентності у вимірах партнерської взаємодії: викладач і здобувач вищої освіти. *Академічні студії. Серія «Педагогіка»*, 1(3), 111–120. (Semenov, O. M., Popova, O. A., Kondrytska, O. I. (2021). Transversal competences in the dimensions of partnership: teacher and higher education student. *Academic Studies. Series «Pedagogy»*, 1(3), 111–120.)
- Ткаченко, Н. М., Юань, Веньцзін. (2022). Трансверсальні компетентності: еволюція поняття через призму контекстів. *Наукові інновації та передові технології*, 5 (7), 130–143. (Tkachenko, N. M., Yuan, Wenjing. (2022). Transversal competences: evolution of the concept through the prism of contexts. *Scientific Innovations and Advanced Technologies*, 5 (7), 130–143.)
- Cedefop; European Commission and Cedefop. (2021). URL: <https://www.cedefop.europa.eu/en/tools/vet-glossary/glossary/transversale-faehigkeiten-und-kompetenzen>
- Curriculum of transversal competences in the context of transnational mobility*. (2021). Part 2. URL: <http://surl.li/yatdxk>
- European Commission / EACEA / Eurydice. (2024). Validation of non-formal and informal learning in higher education in Europe. Eurydice report. Luxembourg: Publications Office of the European Union. 40 p.
- Hart, J., Noack, M., Plaimauer, C., Bjørnåvold, J. (2021). *Towards a structured and consistent terminology on transversal skills and competences: 3rd report to*

- ESCO Member States Working Group on a terminology for transversal skills and competences (TSCs). URL: <http://surl.li/gultlh>
- Maria, José Sá, Sandro, Serpa. (2018). Transversal Competences: Their Importance and Learning Processes by Higher Education Students. *Education Sciences*, 8 (3), 126. URL: <http://surl.li/cconas>
- OECD Skills Strategy. URL: https://www.oecd.org/en/publications/oecd-skills-strategy-2019_9789264313835-en.html
- Program Erasmus+. URL: <https://erasmus-plus.ec.europa.eu/>
- Ritvanen, M. (2023). Transversal skills – why and how to make them visible? *European Lifelong Learning Magazine*. URL: <https://elmmagazine.eu/transversal-skills-why-and-how-to-make-them-visible/>
- Skills for holistic human development (2014). *UNESCO Education Policy Brief*. (Vol.2) URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000245064/PDF/245064eng.pdf.multi>
- Strada Education Network. URL: <https://stradaeducation.org/who-we-are/>
- TRANSVAL-EU. Euroguidance. URL: <https://euroguidance.eu/transval-eu>
- Tsankov, N. (2017). Development of transversal competences in school education (A didactic interpretation). *International Journal of Cognitive Research in Science Engineering and Education*, 5, 2, 129–144.
- UNESCO (2016). School and teaching practices for twenty-first century challenges: lessons from the Asia-Pacific region, regional synthesis report. 118. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000244022>
- Youthpass. URL: <https://www.youthpass.eu/en/>

SUMMARY

Huzenko Oksana. Formation of transversal competences through non-formal education: challenges and opportunities.

The article is devoted to the analysis of the role of non-formal education in the formation of transversal competences, which are key ones to successful adaptation and activity in the conditions of modern society and the global labour market. The theoretical basis of transversal competences, their structure, and importance for professional and personal development are considered. Particular attention is paid to effective European practices, such as the Erasmus+, Youthpass and TRANSVAL-EU programmes, which demonstrate innovative approaches to the integration of formal and non-formal learning.

The author highlights the potential of non-formal education in the development of critical thinking, communication skills, creativity, intercultural understanding and adaptability. The article emphasizes the importance of recognizing and validating the results of non-formal learning as part of an educational trajectory. The analysis shows that non-formal education can not only compensate for the gaps in formal education, but also strengthen the practical orientation of training.

The article also focuses on an interdisciplinary approach to studying the role of non-formal education in the development of transversal competences, integrating educational, social and economic aspects. The analysis shows that the effectiveness of programmes and initiatives in this area largely depends on cooperation between government agencies, educational institutions and employers. This approach allows not only to expand access to quality training, but also to ensure that the skills acquired are linked to the real needs of the labour market. In the future, these factors may become the basis for creating sustainable models of competence development that will meet the challenges of modern society and contribute to the sustainable development of educational systems.

The article also presents the prospects for adapting European approaches to the Ukrainian non-formal education system. In particular, the author substantiates the

need to introduce mobility, lifelong learning tools, and create conditions for the integration of transversal competencies into the process of professional training. The main conclusions confirm that innovative approaches to the organisation of non-formal education can ensure the quality development of Ukraine's educational system and increase its relevance to modern socio-economic challenges.

Key words: transversal competences, non-formal education, lifelong learning, European practices, professional development, educational innovations

УДК 378.22.637.016:78

Ольга Єременко

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

ORCID ID 0000-0001-9328-1726

DOI 10.24139/2312-5993/2024.06/186-194

МИСТЕЦЬКА ОСВІТА: ТЕОРЕТИЧНІ ДИСКУРСИ

Актуалізовано проблему підготовки фахівців музичного мистецтва. Розглянуто поняття «освіта» крізь призму його неоднозначності й інтегративного характеру. Аргументовано зміст освіти як упорядкованої, цілісної сукупності елементів і процесів, які утворюють освітню систему. Освіта як процес і результат формування якостей особистості засобами навчання й виховання відповідно до норм духовної культури та цінностей суспільства. Констатовано, що метою мистецької освіти визначено подолання художньої однобічності сприйняття і розуміння образного змісту художніх творів. Закцентовано увагу на тому, що одним із дійових шляхів розвитку культуросвітоглядних аспектів мистецької освіти є взаємообумовленість філософії й досліджуваного феномену. Фундаментальне значення такої взаємодії полягає у тому, що зіставляючи різні концепції освіти, з'ясовуючи основи кожної з них і піддаючи їх критичному аналізу, філософія освіти знаходить загальні основи освітньої системи й педагогічної думки, які можуть слугувати підґрунтям для консенсусу різних позицій.

Ключові слова: освіта, мистецька освіта, філософія освіти, підготовка фахівців музичного мистецтва, концепція освіти, функції мистецької освіти, професійний розвиток, інноваційна діяльність.

Постановка проблеми. Сучасні інноваційні зміни в українській освіті, зумовлені процесами глобалізації та розширенням міжнародних зв'язків, здійснюються через впровадження гуманістичних цінностей, збереження національних основ розвитку освіти, активізацію особистісно-соціальних підходів до навчального процесу та дотримання принципу культурної відповідності. Важливу роль у вирішенні цих завдань відіграє підготовка фахівців, які мають глибокі фундаментальні та спеціальні знання та здатні до самостійних і творчих дій. Це ставить перед нами необхідність розробки проблеми підготовки фахівців, що обумовлена необхідністю подолання суперечностей між інноваційними підходами до змісту та технологій